

9. *Каутський К.* Економічне учиння Карла Маркса. — Гос. изд-во Москва — Ленинград, 1930. — 242 с.

10. *Мао Дзе-Дун.* Относно протнворечня / Мао Дзе-Дун. Избранные произведения. — М.: Изд. иностранной лит. — 1953. — Т. 2. — С. 407—469.

11. *Дж. Ст. Милль.* Основания политической экономии: Перевод и примечания Черпошевского. — СПб., 1884. — 664 с.

12. *Чухно А.А.* Діалектична філософія і методи економічної теорії // Економічна теорія. — 2006. — № 4. — С. 3—15.

13. *Колот А. М.* Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економічних знань // Економічна теорія. — 2007. — № 2. — С. 3—13.

14. *Мочерний С., Скотний В.* Духовне виробництво // Економічна енциклопедія: Т.1. — К.: Академія. 2000. — 864 с.

15. *Вовканич С.* Соціогуманістична стратегія інтелектуального забезпечення інноваційного розвитку // Регіональна економіка. — 2004. — № 3. — С. 41—52.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2008

УДК 330.341.1

І. В. Власова, аспірантка,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

СУТНІСТЬ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

В статті розглянуто основні проблемні питання, що стосуються теоретичного осмислення інновації, інноваційної діяльності, інноваційного розвитку. Узагальнено сучасне розуміння інновацій; визначено співвідношення серед інших термінів сфери інноваційної діяльності. Відмічено, що інновації мають провідне значення для соціально-економічного розвитку держави.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інновація, інноваційна діяльність, інноваційний процес, інноваційний розвиток.

Зважаючи на те, що економічний розвиток нашої країни потребує переходу до інноваційної моделі, можна впевнено стверджувати, що економіка в сучасних умовах, як ніколи, потребує значних інвестицій, які слід найоптимальніше залучати й викори-

стовувати. З розвитком інноваційної діяльності пов'язують вихід вітчизняної економіки із кризового стану, зростання обсягів виробництва, вихід на нові ринки, адаптацію підприємств до ринкового середовища. Від результатів науково-технічної та інноваційної діяльності значною мірою залежить оновлення основних фондів, рівень технічної оснащеності підприємств, стан вітчизняної економіки, її конкурентоспроможність. Дотепер ні вітчизняна, ні закордонна наука не приділяла достатньої уваги термінології інноваційної діяльності, що використовується в процесі теоретичної і практичної діяльності. Під тим самим терміном поєднують поняття, які мають істотні відмінності за характером виконуваних робіт, призначенням, часом проведення.

Що ж конкретно слід розуміти під інноваціями та інноваційною економікою? Ця проблема стала настільки важливою, що привернула до себе увагу багатьох дослідників: останнім часом їй присвячено чимало наукових праць.

Огляд економічної літератури засвідчив, що проблеми інновацій глибоко досліджувалися як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. Значний вклад у розвиток інноваційної теорії внесли Ю. Багал, П. Друкер, Б. Санто, Б. Твісс, Й. Шумпетер. У їх працях розглянуто сутність і види інновацій, циклічну природу нововведень, проблеми створення національної інноваційної системи.

Незважаючи на досить глибоку розробку інноваційної теорії, світова наука ще не виробила єдиного підходу до визначення термінів «інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційний процес». Самі по собі термінологічні відмінності не можуть перешкодити здійсненню інноваційних процесів. Хоча у випадках, пов'язаних з визначенням пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, розподілом обсягів фінансування, дані обставини можуть відіграти важливу роль. У випадку некоректного підходу до сутності питання інновацій у певній мірі можуть загальмувати розвиток економіки.

Постановка завдання: розкрити теоретичні основи, поняття інноваційної діяльності: розвиток поняття «інновація», «інноваційний процес»; узагальнити сучасне розуміння інновацій; визначити співвідношення і місце серед інших термінів сфери інноваційної діяльності.

Інновація — це винятково важлива для сьогодення економічна категорія. Однак з часу її появи минув не один десяток років. Уперше термін «інновація» був введений у науковий обіг австрійським економістом Й. Шумпетером, який створив цілісну інноваційну теорію.

Відомий австрійський економіст Йозеф Шумпетер 1912 р. у книзі «Теорія економічного розвитку» запропонував концепцію інновацій, в основу якої поклав ідею про «нові комбінації». Серед комбінацій, які в цілому формують структуру інноваційного процесу, він називав такі: випуск нового продукту або відомого продукту нової якості; впровадження нового, досі невідомого в конкретній галузі методу виробництва; проникнення на новий ринок збуту — відомий чи невідомий; отримання нових джерел сировини чи напівфабрикатів; організаційна перебудова, зокрема створення монополії чи її ліквідація [3, с. 19].

У подальших працях Й. Шумпетера термін нова комбінація замінено терміном інновація, що й став науковою категорією. Він зазначає, що інновація є головним джерелом прибутку: «Без розвитку немає прибутку, без прибутку немає розвитку». Таким чином, прибуток виникає з інновації, і вона, у свою чергу, спонукає підприємця вводити все нові й нові інновації і дає йому для цього необхідні кошти».

У світовій економічній літературі поняття «інновація» інтерпретується як перетворення потенційного науково-технічного прогресу у реальний, втілений у нових продуктах і технологіях. Проблематика нововведень в Україні протягом багатьох років розглядалася у межах економічних досліджень науково-технічного прогресу.

Термін «інновація» став широко використовуватися в українській економіці як самостійно, так і для визначення таких споріднених понять, як «інноваційна діяльність», «інноваційний процес», «інноваційне рішення» тощо.

Американський економіст І. Фішер трактував інновації як могутній чинник інвестицій. Доводив, що результатом будь-якого відкриття є підвищення норми доходу над витратами, зростання ставки процента та пожвавлення інвестицій. Воно триватиме доки, доки не відбудеться інвестиційне насичення і зниження ставки процента та доки підприємці отримуватимуть надприбутки від інноваційної діяльності [3, с. 20].

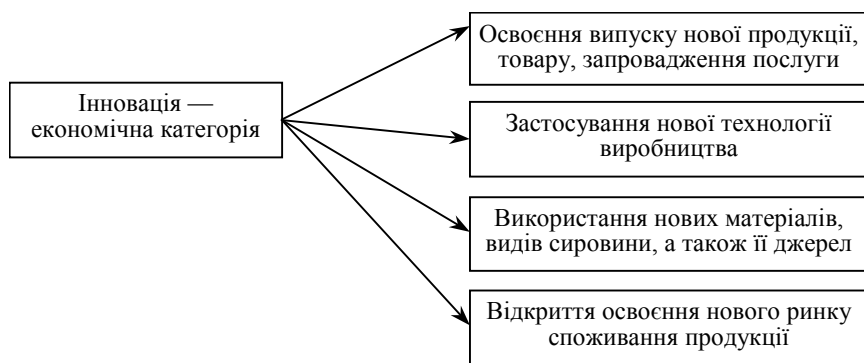
Відомий угорський учений Б. Санто вважає, що інновація — це такий суспільний техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів приводить до створення кращих за своїми властивостями виробів та технологій; і якщо інновація орієнтована на економічну корисність, прибуток, то поява її на ринку може принести додатковий дохід.

Б. Твісс вважав, що нововведення — це пропозиція на ринку чогось нового, за що споживач готовий платити. Винахід стає нововведенням, якщо здобуває успіх на ринку.

Інновація, як і інформація — єдиного визначення не має. Конкретне тлумачення інновації залежить від методу конкретної науки, мети дослідження або просто від наших життєвських уявлень.

Традиційно під інновацією (англ. innovation) розуміють нововведення, новаторство. У сучасному розумінні інновації розглядають як матеріалізований результат, отриманий від вкладення капіталу в нову техніку чи технологію, у нові форми організації виробництва, управління, обслуговування та ін. [4, с. 30].

Інновація як економічна категорія відображає найзагальніші властивості, ознаки, зв'язки і відносини виробництва і реалізації нововведень.

Суть інновації виявляється в її функціях, які відображають її призначення в економічній системі держави і її роль у господарському процесі:

1. Відтворювальна інновація є важливим джерелом фінансування розширеного відтворення. Сенс функції полягає в отриманні прибутку від інновації і використанні її як джерела фінансових ресурсів.

2. Інвестиційна. Прибуток, отриманий за рахунок реалізації інновації, може використовуватися по різних напрямках, у тому числі і як капітал. Цей капітал може прямувати на фінансування нового виду інновацій. Таким чином, використання прибутку від інновації для інвестування складає зміст інвестиційної функції інновації.

3. Стимулююча. Отримання підприємцем прибутку за рахунок реалізації служить стимулом для впровадження нових інновацій; спонукає постійно вивчати попит, удосконалювати організацію маркетингової діяльності, застосовувати сучасні методи управ-

ління фінансами. Всі разом це складає зміст стимулюючої функції інновації.

Підготовка, обґрунтування, освоєння й контроль за впровадженням нововведення є інноваційною діяльністю. *Інноваційна діяльність* — це діяльність, що спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг.

Інноваційна діяльність складається з *інноваційного процесу*, який охоплює весь комплекс відносин виробництва та споживання та представляє собою період від зародження ідеї до її комерційної реалізації. Структура інноваційного процесу зображена на рис. 1.

Однак інновація, як правильно доводить Ю. Бажал, — це не просто нововведення, а нова виробнича функція. Це зміна технології виробництва, яка має історичне значення і є необхідною. Інновація становить стрибок від старої виробничої функції до нової, але не кожне нововведення, нове виробництво є інновацією.

Ініціація	Маркетинг інновацій	Випуск (виробництво) інновацій	Реалізація інновацій	Просування інновацій	Оцінка ефективності інновацій	Дифузія інновацій
Цілі і завдання	Аналіз зовнішнього середовища	Матеріалізація ідеї у формі речі, тобто товару (майна, документа, майнового права)	Продаж продукту	Інформація		Зміна характеристик інновації і умов її просування
Пошук ідей	Аналіз ринка		Реалізація операції в середині підприємства	Реклама		Захват нових ринків
Техніко-економічне обґрунтування	Пошук інвестора		Стимулювання продаж	Організація роботи торгових точок (пунктів з продажу інновацій)		
	Оцінка альтернатив			Індивідуальні консультації		

Рис. 1. Структура інноваційного процесу

Що ж це таке інновація? Науковці, які вивчають інноваційні проблеми, вкладають у це поняття дещо різний зміст. Зокрема, на думку Ю. Пімошенка, інновація — це «результат успішного ринкового обміну ідей на інвестиції для їхньої реалізації». Згідно За-

кону України «Про інноваційну діяльність» інновації — новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентноздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [1].

Водночас майже всі дослідники сучасної економіки однастайні в тому, що інновація — це якісні зміни. Причому цей факт однаково стосується як теорії, так і практики. Отже, **інновація** — це нововведення, використання якого призводить до якісних змін у виробництві з метою отримання соціально економічної вигоди (ефекту) [6, с. 22].

Інновація (наукоємне нововведення) — це кінцевий результат інтелектуальної діяльності (наукових ідей, науково-технічних досліджень) у вигляді принципово нового об'єкту, що знаходить реалізацію в тій або іншій сфері життєдіяльності людини; сприяє задоволенню потреб ринку і замовника; що приносить позитивний соціально-економічний ефект.

Специфіка інновації як нової продукції і як послуги визначається наступними властивостями: високим ступенем невизначеності при отриманні кінцевого науково-технічного результату або послуги; особливим характером фінансування, пов'язаним з ризиком тимчасового розриву між витратами на створення інновації і доходами, що отримують у результаті її реалізації; невизначеним характером попиту. Через що пропозиція інновації на ринку повинна відігравати активну роль.

Слід розмежовувати поняття новація та інновація. Перше — це оформлений результат фундаментальних досліджень, розробок або експериментальних робіт у певній сфері діяльності для підвищення її ефективності. Новаціями можуть бути відкриття, винаходи, патенти, раціоналізаторські пропозиції, документація на новий удосконалений продукт чи технологію, управлінський або виробничий процес [2, с. 11]. Інновації — результат впровадження новацій з метою змін в об'єкті діяльності та одержання економічного, соціального, або іншого виду ефекту, тобто новація — це ідея, а інновація — це впровадження новації у виробництво.

Інноваційний розвиток можна визначити як економічне зростання господарюючого суб'єкта на основі розробки і реалізації нових або поліпшуючих технологій. Рівень інноваційного розвитку визначається як ресурсною складовою інноваційного процесу (інноваційним потенціалом), так і ефективністю трансферу інноваційних технологій.

У світовій практиці відомі три типи *стратегій інноваційного розвитку: перенесення, запозичення і нарощування*. Для України перші дві стратегії є менш прийнятними (перша — надто повільна, друга — надто загрозна для власних економічних інтересів). Враховуючи фактор збереження у вітчизняній економіці певних інноваційних осередків, найраціональнішою слід визнати стратегію запозичення. Дана стратегія має реалізовуватися шляхом нарощування інноваційного потенціалу України на заздалегідь визначених державою пріоритетних напрямках науково-технічного прогресу із запозиченням досвіду (технологій) інших країн, насамперед держав Євросоюзу. В Україні домінують стратегії перенесення та запозичення, тоді як дійсно інноваційна продукція створюється стратегією нарощування.

Аналіз різних визначень інновацій дає змогу зробити висновок, що специфічний зміст інновацій становлять зміни, а головною функцією інноваційної діяльності є функція змін. Без застосування інновацій практично неможливо створити конкурентоздатну продукцію, що має високий ступінь наукоємності новизни. Таким чином, у ринковій економіці інновації є ефективним засобом конкурентної боротьби, оскільки ведуть до створення нових потреб, до зниження собівартості продукції, до притоку інвестицій. Аналіз наукових робіт закордонних та вітчизняних дослідників показав, що вони мають провідне значення для економічного та соціального розвитку держави.

Література

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року № 40-IV.
2. Денисенко М. П., Риженко Я. В. Стратегічна місія інноваційної діяльності та шляхи її активізації в Україні // Проблеми науки. — 2007. — № 6. — С. 11.
3. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. — Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. — 608 с.
4. Онищенко В. О., Пазинич В. І. Методичні підходи до оцінки інноваційного змісту інвестиційних проектів розвитку суб'єктів господарювання // Фінанси України. — 2006 — № 7. — С. 30.
5. Шнипко О. Інноваційне становище України: проблеми та перспективи // Вісник НБУ. — 2008 — Лютий. — С. 23.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2008